

ICOM (Međunarodni savjet za muzeje) UNESCO-a i njegov Komitet CIDOC, a koordinator projekta je Smithsonian Institution iz Washingtona za svjetsku bazu podataka u CHIN-u Ottawa. Muzejski dokumentacioni centar je na ovogodišnjem CIDOC-ovu sastanku imenovan nacionalnim koordinatorom za izradbu CODOCOM-a u muzejima Hrvatske.

Rezultati ovog istraživanja bit će uključeni u navedeni projekt CHIN-a i ICOM-a do kraja 1991. godine i prezentirani na Godišnjoj konferenciji ICOM-a u Kanadi tijekom 1992. godine.

Uz podršku programa Getty Art History Information, Radna grupa za kontrolu terminologije prezentirala je rezultate ankete o primjeni standardizirane terminologije u muzejima i planirala publiciranje analiziranih podataka.

Izradba priručnika za muzejsku dokumentaciju, kojeg je glavni koordinator Museum Documentation Association iz Cambridgea, bila je temom sastanka Radne grupe za priručnik, na kojem je analiziran i dopunjen materijal koji treba biti publiciran do kraja 1991. godine. Radna grupa za muzejske informacijske i dokumentacijske centre, u kojoj sam aktivno sudjelovala i prezentirala rad Muzejskoga dokumentacionog centra, zaključila je da se pojača suradnja na međunarodnim projektima od zajedničkog interesa pojedinih centara i koordinira suradnja s Informacijskim centrom ICOM – UNESCO-a u Parizu, te njemu dostavljaju registri muzejske djelatnosti (baze podataka), promovira suradnja na postavljanju baza podataka koje takvi centri u evropskim i izvanevropskim zemljama postavljaju, te napose stave u funkciju informacijski resursi o muzejima pojedinih zemalja.

Poradi uvida u djelatnost MDC-a, koja je vrlo specifična u odnosu na ostale muzejske informacijske i dokumentacijske centre jer se sadržajno bavi i muzeološkom i dokumentacijskom te informatičkom razinom u muzejskoj djelatnosti i ima razvijenu izdavačku djelatnost, članovi Radne grupe su dogovorili dolazak direktorice Informacijskog centra ICOM-a u Parizu, direktorice Scottish Museum Councila iz Edinburgha i voditeljice Dokumentacijskog odjela Nacionalnog muzeja u Kopenhagenu poradi dogovora o daljoj suradnji i koordinaciji projekata MDC-a, tijekom listopada 1991. godine. Sastanak nije bilo moguće organizirati zbog rata u Hrvatskoj, te je termin prolongiran za 1992. godinu. Tom prilikom bi MDC organizirao i okrugli stol o temi informatizacije u europskim muzejima i dr.

Postkonferencija održana 30. svibnja 1991. u Kopenhagenu o temi Muzejske biblioteke bila je podijeljena u četiri razine tema:

1. Muzejsko-bibliotečna dokumentacija – nacionalni i međunarodni trendovi, unutar koje je prezentiran rad informacijskih i bibliotečnih centara u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Nizozemskoj i Kanadi;
2. Povezivanje bibliografskih baza podataka s predmetima;
3. Muzejski bibliotečni dokumentacijski sistem ALBA (Bibliographic Database for Danish Research Libraries);
4. Prezentacija i demonstracija dokumentacijskih sistema, DDE, ALEPH i BRS.

Uz taj dio stručnog programa organiziran je obilazak muzeja u Kopenhagenu s prezentacijom softverskih programa korištenih u Danskoj, posjet Muzeju moderne umjetnosti u Louisiani, Open-air muzeju u Oslu, gdje je održana i prezentacija norveškog informacijskog projekta za muzeje, Muzeju Vikinškog broda, Pomorskog muzeja i Kon-tiki muzeju u Oslu.

Primljeno: 4. 11. 1991.

»PROTECTING HISTORIC ARCHITECTURE AND MUSEUM COLLECTIONS FROM NATURAL DISASTERS«

Uredio: Barclay G. Jones
Butterworths, 1986.

Ivo Maroević

njiga koju je pod naslovom »Zaštita povijesne arhitekture i muzejskih zbirki od prirodnih katastrofa« izdala poznata izdavačka kuća Butterworths (1986. god.) na 560 stranica iznosi rezultate savjetovanja koje je 1982. godine pod sličnim nazivom održano u

Washingtonu u Nacionalnoj akademiji znanosti. Knjiga nije direktno ponavljanje strukture i sadržaja tog savjetovanja, već opisuje problem prirodnih katastrofa sa svih aspekata koje čovjek zainteresiran za kulturnu baštinu može zamisliti. Uredio ju je Barclay G. Jones podijelivši je u šest velikih poglavlja i za svako je od njih napisao zanimljiv rezimirajući predgovor, pa knjiga sadrži i urednikovo viđenje složenosti problema, a istodobno i analitičku razradu u radovima mnogih sudionika spomenutog savjetovanja.

U trenutku kad je knjiga izašla iz tiska bila je jedinstveni priručnik svima koji se bave zaštitom kulturne baštine; priručnik koji ukazuje na raznolikost prirodnih katastrofa, na njihove uzroke i posljedice. Naglašava se nužnost da se čovječanstvo, posredstvom specijaliziranih stručnjaka kojima je to povjereno, bori protiv negativnih efekata prirodnih katastrofa, na koje čovjek teško može djelovati. Ako ovu knjigu shvatimo kao priručnik koji široko otvara problem, tada ćemo morati izvući i određene pouke iz nje i pokušati postupiti barem u granicama naših mogućnosti, na način kako to sugeriraju mnogi od autora pojedinih dijelova ove knjige – zbornika. Iako donekle preferira probleme i rješenja iz Sjedinjenih Američkih Država, ipak ne možemo odreći mogućnost da se ovom knjigom služe i u onim zemljama čija je organizacijska i financijska situacija takva da ne mogu ni približno slijediti dostignuća i rezultate na polju zaštite od prirodnih katastrofa koji su postignuti u SAD.

Većina autora i tema bavi se problemima povijesne arhitekture, a znatno manje problemima muzejskih zbirki. Stoga ćemo u ovom prikazu istaknuti one elemente koji su nezaobilazni za muzejske zbirke, a uzgred spomenuti i ostale elemente da bi se ostvarila cjelovitost prikaza.

Zabilježimo naslove poglavlja: I. Destruiranje kulturne baštine u potresima i ostalim prirodnim katastrofama, II. Pitanja politike, III. Procjena opasnosti i ranjivosti, IV. Preventivne mjere za ublažavanje šteta, V. Mjere u nuždi i mjere spašavanja struktura i artefakata, VI.

Javne i privatne mjere u reakciji ili odgovoru na katastrofu. Svako poglavlje počinje uvodnim tekstom urednika a zatim se nakon tekstova autora suradnika, od kojih je većina o tome referirala na spomenutom savjetovanju, navodi literatura koja se tiče dotičnog problema, i to razvrstana po različitim sadržajima pa omogućava konzultiranje velikog broja autora, propisa i drugih materijala. Knjizi je pridodano i nekoliko priloga: A. Procjena opasnosti od prirodnih katastrofa u pokrajinama

država u sastavu SAD, B. Bibliografija o prirodnim katastrofama, C. i D. Program i popis sudionika savjetovanja u Washingtonu i napokon Indeks imena i pojmova koji se spominju u knjizi.

U prvom se poglavlju uglavnom govori o destrukcijama i oštećenjima koja mogu proizvesti potresi i ostale prirodne katastrofe. Govori se o najznačajnijim primjerima, kako u prošlosti tako i iz našega vremena, i navode se sve one prirodne katastrofe koje se mogu pojaviti, kao što su poplave, geološka pomicanja tla, potresi, jaki vjetrovi tornada i harikeni, koji su najčešći u tropskim krajevima, te vatra kao jedna od mogućih posljedica tih prirodnih katastrofa. Bernard M. Feilden se zalaže, s obzirom na iskustva koje je čovječanstvo imalo s prirodnim katastrofama, za prevenciju kao najviši oblik zaštite. Da bi se mogla provesti korektna i djelotvorna prevencija, nužna je komunikacija među pojedinim disciplinama i svijest o tome da bi zaštita baštine prema prioritetu trebala biti odmah nakon zaštite ljudskih života i vitalnih struktura za funkcioniranje društva. Ako postoji cikličnost katastrofa, vjerojatno je da je uz određena praćenja i dokumentaciju moguće ponekad i predskazati pojavu pojedine katastrofe. Stoga Feilden naglašava nužnost pretpotresnog ili pretkatastrofičnog planiranja, po kojemu bi se, uzimajući u obzir sve raspoložive faktore, mogle izbjeći katastrofe koje je moguće predskazati ili one za koje je moguće predvidjeti koji rizik donose. On se posebno ne osvrće na muzejske zbirke, ali u jednom od svojih dodataka govori o planiranju zaštite institucija i njihovih zbirki. Konstatira da malo muzeja, knjižnica i sličnih institucija ima plan kako postupiti u slučaju katastrofe. U tom smislu daje nekoliko korisnih uputa. Inzistira na osiguranju sadržaja muzejskih kolekcija kako bi se kasnije troškovi njihove obnove mogli djelimice pokriti iz sredstava osiguranja. Zatim preporuča izrađivati, čuvati, udvostručavati i na više mjesta pohraniti dokumentaciju u svim mogućim oblicima, gdje su mikrofilm i kompjuterski zapis spomenuti kao prostorno najštedljiviji način pohranjivanja. Traži da se formuliraju planovi za slučaj opasnosti, s kojima treba upoznati čitav personal, da se ti planovi stalno ažuriraju i da imaju najmanje tri faze: prije, za vrijeme i nakon katastrofe. U katastrofične situacije on ubraja eksplozije bombi, potres, eksplozije plina, avionske nesreće, vatru, poplave, štete od vode, jakih vjetrova ili harikena, izgrede, panike, nestanak struje, nesreće ili bolesti u zgradi. Sve su to događaji koji mogu posredno ili neposredno utjecati na sigurnost muzejske građe. I napokon, u korisnom dodatku o strukturalnim intervencijama u povijesne građevine on predlaže što treba učiniti u onim povijesnim građevinama u kojima su smještene muzejske zbirke. Poznavanje mogućih djelovanja katastrofa i njihovih posljedica nužno je da bismo mogli uspostaviti ispravan odnos prema zaštiti muzejskih zbirki i povijesnih građevina.

Drugo poglavlje bavi se pitanjima politike u odnosu na zaštitu od prirodnih katastrofa i ono je u knjizi sadržajno najmanje zastupljeno. Zanimljiv je uvodni tekst urednika koji inzistira da se u svakoj zemlji, u svakoj lokalnoj zajednici, pa čak i u svakoj instituciji formulira politika prema baštini u okolnostima prirodnih katastrofa. Politika prema baštini tada znači osmišljavanje procesa odlučivanja. Ona se odnosi na identifikaciju i prepoznavanje rizika u okolini u kojoj živi kulturna baština, na razumijevanje uzročnosti rizika i ostalih fenomena koji dolaze zajedno s njim i na spoznaju da je vrijedno poduzeti mjere opreza koje će umanjiti utjecaj katastrofe. Što se jasnije artikuliraju socijalne predodžbe i oštrije definira politika, to je lakše riješiti krizne situacije. Kad se razvije svijest da takvi rizici stvarno postoje, a zatim

spoznaja i odgovornost za poduzimanje akcija koje će ublažiti djelovanje tih rizika, tada su stvoreni uvjeti za formuliranje određene politike. Elementi rizika u muzejskim institucijama očituju se u sigurnosti posjetilaca i osoblja, u sigurnosti građevine i njezinih elemenata te muzejske građe. Da bi se mogla uspostaviti kvalitetna politika prema čuvanju kulturne baštine, trebalo bi utvrđivati dopustiv prag rizika, a tada formulirati politiku u odnosu prema onome što u pojedinome muzeju valja učiniti. Naravno, za kreiranje dobre politike treba dobro poznavati i faze svake od katastrofa, njezine utjecaje i opasnosti, te organizacijske odnose u društvu i sve ono što može pridonijeti da određena politika u svakom konkretnom slučaju donese prave rezultate. Treće poglavlje bavi se procjenom opasnosti i ranjivosti kulturne baštine u odnosu na opasnosti koje joj prijete. Procjena opasnosti prvi je element svake politike prema zaštiti kulturne baštine. Stoga i urednik u tekstu »Procjena opasnosti« utvrđuje neke od osnovnih termina koji je upotrebljavaju u svjetskoj literaturi. Opasnost ili hazard je vjerojatnost da će se neko razarajuće zbivanje dogoditi u određenome mjestu. Ranjivost je stupanj štete koji može izdržati neki element ili predmet u razarajućim zbivanjima. Rizik je vjerojatna šteta od prirodnih katastrofa različitih vrsta koji kombinira opasnost lokacije i ranjivost objekata. Pri analizi opasnosti koje prijete kulturnoj baštini uzimaju se u obzir lokacija i ranjivost objekata, uključuje se ljudsko znanje i iskustvo i pokušava se vidjeti koje od prirodnih katastrofa mogu u pojedinim okolnostima izazvati najveće štete. Analizirajući svaku od katastrofa, urednik objašnjava njezine uzroke, načine kako se ona manifestira, kako utječe na zgrade i ono što u njima čuvamo i u čemu je ranjivost objekata. Pažnja je usredotočena na građevine i spomenike graditeljske baštine, manje na njihove sadržaje, jer je procjena opasnosti fizičkog okvira u kojima žive muzejski predmeti izuzetno važna (osigurava kvalitetan život muzejskih predmeta). Detaljne analize seizmičke ranjivosti povijesnih struktura, u kojima se analiziraju svi statički građevni elementi, vrlo su korisno štivo.

»Preventivne mjere za ublažavanje šteta«, četvrto poglavlje, možda su za muzejske stručnjake najzanimljivije. Osnovni je cilj sprečavanje oštećenja. Urednik konstatira da se reduciranje ranjivosti kulturne baštine može ostvariti svjesnim planiranjem, koje je posljedica politike poduzimanja akcija za prepoznavanje opasnosti. Planiranje reduciranja ranjivosti je najširi aspekt planiranja jer, ako se ne provedu potrebne mjere, posljedice mogu biti pogubne. Smatrajući društvo, od pojedinca do države, odgovornim za sprečavanje oštećenja kulturne baštine. Barclay najprije ocjenjuje odgovornost, a zatim uspostavlja pragove rizika. Za neke objekte i stvari zbog opasnosti koje im prijete potreban je veliki oprez. Ustvrdi da se ne može postići potpuna sigurnost, Barclay kaže da se cjelokupna zaštita svodi na to da se prihvati određena strategija. Ona traži i kriterije i određenu klasifikaciju, kako bi se odredila potrebna dinamičnost. Planovi reduciranja ranjivosti moraju se institucionalizirati i svaki od njih trebao bi sadržavati osnovne logičke elemente. U prvom je redu to pregled stanja onoga što se štiti, temeljen na inventaru, kako bismo znali što je podložno riziku, a što nije. Zatim dokumentiranje, izbjegavanje izlaganja opasnosti, pa sama fizička zaštita, koja je uvijek najskuplja. Posebno se govori o povijesnim zgradama i zgradama uopće, a posebno o artefaktima. Na prvom je mjestu priprema za stanje u nevolji, odnosno priprema za pružanje prve pomoći, zatim spašavanje i elementi obnove nakon katastrofe. Tako strukturirani planovi mogu se s vremena na vrijeme revidirati, stvarajući određene

sustave unutar kojih je moguće strategiju provesti.

Reduciranje ranjivosti jedan je od primarnih elemenata preventivnih mjera. Ono se može postići tek ako smo utvrdili elemente ranjivosti, ako smo proveli određene procese valorizacije i odredili na koji ćemo način ublažiti nedostatke. U tekstu »Reduciranje ranjivosti« što ga je pisao Melvyn Green, navodi se da je zaštita kolekcija znatno složenija jer obuhvaća razinu zgrade u kojoj se čuvaju, razinu vitrina i ostalog namještaja u kojem se predmeti nalaze i razinu samog predmeta. Tu je zanimljivo reći da i nestrukturalna oštećenja, koja neće oštetiti strukturu građevina, mogu uzrokovati oštećenja kolekcija i predmeta, osobito ako oni nisu na adekvatan način zaštićeni u prostorima u kojima se čuvaju. Stoga su uočavanje opasnosti i određena procjena nužni da bi se mogla provesti operacionalizacijska kontrola i poduzeti mjere da se sve muzejske kolekcije čuvaju na najkvalitetniji način.

U tom je smislu važno naglasiti i tekst »Ublažavanje i sprečavanje oštećenja od potresa na artefaktima« kojem je autor John A. Blume.

Sigurna zgrada uvjet je sigurnosti muzejskih predmeta, kaže autor. Dobro pričvršćivanje predmeta također je element sigurnosti. Nadalje, autor savjetuje kako se mogu izbjeći oštećenja od potresa, kamo stavljati predmete, kako ih stavljati u vitrine i kako razmještati predmete u odnosu na arhitekturu zgrade. Naravno, sve se to odnosi i na muzejske predmete u skladištima i depoima.

Svakako je najzanimljiviji tekst »Planiranje pripravnosti u slučaju katastrofe u muzejima« Johna E. Huntera. On planiranje u slučaju katastrofe smatra izuzetno važnim jer dobra pripremljenost muzeja i predmeta ne može spriječiti, ali može umanjiti efekt katastrofe. Autor utvrđuje etapnost planiranja smatrajući da najprije treba identificirati opasnost i odrediti efekte te opasnosti, zatim projektirati i procijeniti strategiju za hvatanje u koštac s katastrofičnim zbivanjima, donijeti plan ponašanja osoblja, kako prije tako za vrijeme i nakon katastrofe, te stalno ažurirati i korigirati plan, provoditi vježbe i procjene, kako bi institucija bila uvijek spremna reagirati na takvu mogućnost. Prvi je korak određivanje odgovorne osobe za izradu plana i imenovanje radne grupe, komiteta ili drugih tijela. Zatim dolazi određivanje izvora informacija i pomoći u planiranju, što će reći otvaranje svih onih resursa koji u vezi s drugim muzejima u regiji ili s drugim oblicima društvenog obrambenog mehanizma mogu funkcionirati kao cjeline. Slijedi procjena ranjivosti i odluka kako zaštititi muzej, kako se u hitnji ne bi donosile pogrešne odluke, potom kvantificiranje i valoriziranje imovine koja traži zaštitu, s time da se utvrde razine prioriteta svih onih vrsta zbirki i oblika dokumentacije koji se u muzejima čuvaju, i na kraju utvrđivanje kriterija za ocjenu vrijednosti te imovine. Navedeni se prioriteti utvrđuju barem na tri razine, gdje imovini prvog prioriteta treba jamčiti sigurnost pod svaku cijenu, onoj drugog prioriteta čiji bi gubitak bio ozbiljan osigurati maksimalno čuvanje, ali ne pod svaku cijenu, a kao treći prioritet utvrđuje se onaj dio predmeta koje valja čuvati, ali čiji gubitak ne bi bio velik hendikep. Nakon toga dolazi nacrt zaštitnih mjera koji se temelji na više elemenata, među kojima su stupanj opasnosti, razine zaštite koje samoj imovini daje zgrada i pokušstvo, fizičke osobine predmeta koji se čuvaju, kako se imovina upotrebljava i može li upotreba povećati rizik, kao i pregled svih ostalih sredstava i ljudskih života koje valja zaštititi u muzeju. U tom kontekstu valja razmišljati i o tome kakav nužni priručni materijal i opremu treba imati u muzejima radi intervencije u slučaju katastrofe. Završetak cjelokupnog procesa je izrada pisanog plana, jer tek pisani plan koji definira kompetencije,

način ponašanja, lociranje materijala i opreme pomoći će da se ocijeni jesu li zastupljeni svi elementi i može li se postupiti po tom planu ili ga treba mijenjati. Plan treba karakterizirati fleksibilnost a ne krutost, jednostavnost u razumijevanju i primjeni, detaljnost i prilagodljivost na svaku pojedinu situaciju. Iako ne postoje standardi za planiranje, uočavaju se neki elementi koje valja poštivati, od navođenja tko je donio plan i kako će se on provoditi preko ovlaštenja i odgovornosti do doseg plana, koji će reći koje sve vrste katastrofe on pokriva. Razrađuje se svaki oblik katastrofe, pokušava se utvrditi kako svesti njihov utjecaj na najmanji mogući i definira obnova i planovi oporavka od katastrofa. Posebno se određuje što treba učiniti kao prvu pomoć ili kao nužnu intervenciju. Plan mora pratiti određena dokumentacija, koju autor naziva dodacima plana, a vrijedi ih navesti: organizacijski plan muzeja s imenima svih osobito važnih ljudi; popisi tih važnih ljudi, s adresama i načinom kako najbrže doći do njih; popis nužnih institucija i javnih službi s kojima su nužni kontakti a koje se nalaze izvan muzeja, te popis eksperata i specijalista, s time da te popise treba neprekidno ažurirati; okolnosti kod kojih se angažiraju vanjske organizacije; nacrti muzeja i njegove okoline u kojima su označeni ranjivi dijelovi, dijelovi s najvrednijom imovinom, mjesta izlaza i instalacija i svega što bi moglo biti od koristi u slučaju katastrofe; inventar svih zbirki, nacrti s lokacijama tih zbirki, s time da se ti nacrti trebaju nalaziti na mnogim mjestima u muzeju, ali da budu šifrirani, da ne bi nepozvanima odavali sadržaj zbirki; rezime aranžmana za evakuaciju i relokaciju zbirki, instrukcije za pakiranje i ostalo; instrukcije za nužno upravljanje zgradom i revitalizaciju osnovnih vitalnih funkcija; inventar pomagala, opreme i drugih resursa za njihovo korištenje u vrijeme katastrofe; rječnik pojmova upotrijebljenih u planu. Naglašava se nužnost uvježbavanja osoblja kako bi svaki zaposleni reagirao kako treba i da svaka osoba preuzme svoju odgovornost.

U četvrtom je poglavlju također vrlo koristan tekst Johna C. Poppeliera, u kojem on govori o arhitektonskom snimanju i dokumentiranju mjesta i spomenika u područjima podložnim katastrofama te daje prikaz povijesti razvitka tehnike arhitektonskog snimanja objekata kulturne baštine od srednjeg vijeka pa do pojave fotogrametrije. Tekst Perryja E. Borchersa »Primjena fotogrametrije u zaštiti povijesne arhitekture i muzejskih zbirki od potresa i drugih prirodnih katastrofa« daje povijest fotogrametrije, tehnike fotogrametrijskog snimanja i značenje takve dokumentacije za zaštitu kulturne baštine u slučaju potresa. Upozorava se na dva stupnja u tehnologiji takvog snimanja: terensko snimanje i kartiranje snimljenoga. To može pomoći da se velik broj objekata snimi, a kartiraju se kada to traži nužda zbog elementarne nepogode ili katastrofe.

U petom poglavlju pod naslovom »Mjere u nuždi i mjere spašavanja povijesnih struktura i artefakata« i opet je najvažniji uvodni tekst urednika knjige, u kojem se govori o međusobnom suprotstavljanju onih nužnih pomoći koje je potrebno provesti kod zaštite kulturne baštine u slučaju prirodnih katastrofa. Naglašavajući da mjere opreza variraju od situacije do situacije, uvijek se postavlja pitanje što učiniti kada dođe do katastrofičnog udara. Nužan je brzi odgovor ili reakcija, koji ima dvije svrhe: spriječiti dalja oštećenja i uvećati šanse za spas objekata i struktura. Prvenstveni je zadatak pronalaženje, odnosno traganje za objektima i strukturama od važnosti a koji bi mogli pretrpjeti oštećenja. U tome najviše pomažu dobri inventari, vodiči i dokumentacijski materijal, a kasnije i angažirani informanti, bili oni domaći ili vanjski

eksperti, koji će u terenskom pregledu uočavati skrivene sadržaje. To se prvenstveno odnosi na kulturnu baštinu u prostoru, no očito je da se i u muzejima može dogoditi da u nedostatku ažurnih inventara treba utvrđivati prioritet građe koju valja spašavati. Određivanje statusa je idući korak, jer se status određuje prema važnosti i značenju predmeta ili struktura kulturne baštine i prema stanju ugroženosti. To je nužna predradnja za poduzimanje bilo kakvih mjera zaštite. Dokumentiranje ili snimanje oštećenja je isto tako važno kako ne bi u toku poduzimanja mjera za spašavanje nastala oštećenja ili se izgubili predmeti od važnosti. Stabiliziranje objekata je nužnost, kako bi se mogli stvoriti uvjeti za njihovo nesmetano korištenje i osiguravanje od daljeg oštećivanja. To se odnosi i na povijesne građevine, i na sve zgrade u kojima se čuvaju muzejski predmeti, i na pojedine materijale od kojih su predmeti načinjeni. Kada se govori o osiguranju objekata, misli se ponajviše na osiguranje od krađe jer se nakon elementarnih nepogoda često pojavljuju kradljivci i pljačkaši. U provedbi mjera prve pomoći treba osigurati određene prioritete. Mobilizacija resursa pretpostavlja raspolaganje materijalom, priborom, osobljem ili novcem koji su potrebni da se mogu provoditi zaštitne akcije. U tom kontekstu valja identificirati centre za specijalni tretman predmeta, razlučiti vješto i nevješto osoblje i davati im zadatke prema njihovoj osposobljenosti. Napokon, uspostavljanjem prioriteta i popisivanjem moguće ekspertne pomoći treba potencijalnim korisnicima davati jasan uvid u to koja radionica, koji stručnjaci i koji oblici pomoći se mogu osigurati. Primjerice, oštetiti li se papir vodom, nužni su veliki kapaciteti za smrzavanje.

Gotovo svi autori u ovom poglavlju bave se nužnom zaštitom oštećenih struktura arhitekture. Govore o tome kako se i kada ustanovljuju kritične točke u zgradama, kako se ponašaju pojedini arhitektonski elementi u različitim oblicima opasnosti, istodobno dajući primjere iz kojih se vidi da se pravodobnom intervencijom na određenim mjestima može spriječiti veće zlo.

Zanimljiva su iskustva pojedinih zemalja. Analizirana su iskustva zaštite predmeta od polikromiranoga drva nakon potresa u provinciji Friuli u Italiji 1976. godine. Tu autori, uz niz primjera koji ilustriraju kako se postupalo i što je trebalo učiniti, daju i smjernice kako friulska iskustva iskoristiti i drugdje.

Veoma su korisna i iskustva iznesena u tekstu »Regionalni pristup sučeljavanju s katastrofom«, u kojem Anne Russell i Mildred O'Connell interpretiraju rad institucije Northeast Document Conservation Center iz Andovera Massachusetts. Ona je otvorila servis za pomoć poslije katastrofa (požar i poplava) u prvom redu na knjižnom i arhivskome materijalu. Stručnjaci tog centra govore o vrlo preciznim mjerama koje treba poduzeti da bi se zaštitila kulturna baština koja se čuva u takvim institucijama.

I napokon, posljednje, šesto poglavlje govori o javnim i privatnim mjerama reakcije ili odgovora na katastrofu. U uvodnom tekstu urednik kaže da je traženje pomoći u procesu oporavka od katastrofe uvijek potrebno. Proces oporavka dijeli se u četiri faze: razdoblje nužde ili nužne pomoći kad se sučeljavamo s devastacijom; razdoblje restauracije kad se provode relativno normalne operacije; razdoblje rekonstrukcije kad se oštećenja popravljaju a gubici nadomještavaju; i razdoblje razvitka kad se poboljšava ono stanje kakvo smo imali prije katastrofe. Pri tome su vlasnici ili korisnici baštine važan faktor. Mehanizmi reakcije na katastrofu protežu se od međunarodnih institucija koje su osposobljene

za pružanje međunarodne pomoći preko pomoći koju organiziraju pojedine regije, države ili lokalni organi vlasti, do mjera kojima se moraju baviti privatni pojedinci, vlasnici ili korisnici pojedinih dijelova kulturne baštine. Problem je kako odrediti potrebnu veličinu odgovora na katastrofu, jer je određivanje veličine gubitaka u katastrofama gotovo uvijek neprecizno. Uvijek se govori o gubicima u aproksimativnim količinama. Stoga se nameće nužnost dobrog poznavanja stanja prije katastrofe. I organizaciju mjera reakcije na katastrofu trebalo bi utemeljiti i precizirati na različitim razinama, od lokalne do federalne ili svjetske, ovisno o tome koji predmeti ili objekti su doživjeli katastrofu. U drugim priložima u ovom poglavlju daju se neki primjeri. Tako Hiroshi Daifuku govori o međunarodnim programima UNESCO-a za spašavanje kulturne baštine, a spominje i međunarodnu kampanju nakon potresa na Crnogorskom primorju 1979. godine. Nekoliko američkih autora govori o odnosu između federalnih, državnih i lokalnih mjera koje treba poduzeti u okviru SAD za ublažavanje posljedica i reakciju na katastrofe (potresi, jaki vjetrovi ili poplave česti su u SAD). Zajednička nit koja se provlači kroz sve tekstove jest da je nužno provoditi sljedeće mjere: pripravnosti, ublažavanja, direktnog odgovora na katastrofu te oporavka i obnove. Nadalje, naglašava se nužnost korištenja državnih i lokalnih fondova koji osiguravaju novac za zaštitu nakon prirodnih katastrofa, s time da se u većini zemalja, a prema tome i u SAD, veća pozornost obraća zaštitu ljudskih života i vitalnih struktura te obnovi uvjeta života ljudi i privrede, nego kulturnoj baštini. Stoga apeliraju da se i u takvim općim planovima zaštite od katastrofa predvide i mjere zaštite kulturne baštine.

Na kraju valja reći da knjiga može poslužiti kao dobar putokaz onima koji se bave zaštitom kulturne baštine. Svojim je sadržajem ona zanimljiva i stručnjacima i svakome kome je na srcu zaštita kulturne baštine, posebno u situacijama prirodnih katastrofa.

Primljeno: 15. 5. 1991.